

Гудз Марія Степанівнаасистент кафедри української та зарубіжної
літератур і методик їх навчанняТернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна

E-mail: mgub0711@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5597-5590>**Методика формування медіаграмотності учнів 5–6 класів засобами української літератури**

У статті наголошено на ключовому завданні сучасної освіти – формуванні медіаграмотного учня як індивіда в інформаційному суспільстві. Підкреслено роль упровадження медіаосвіти в усі галузі науки, зокрема, в мовно-літературну, як головного шляху до його виконання. Урок української літератури розглянуто як одну з найсприятливіших платформ для формування медіаграмотності учнів 5–6 класів. Проаналізовано низку науково-методичних досліджень М. Віскрівець, О. Волошенюк, А. Гужій, Р. Гуревич, Г. Дегтярьова, А. Єфіменко, О. Ішутіної, Г. Онкович, Г. Островської, О. Служук, І. Старагіної, О. Шуневич, надано тлумачення змістового наповнення термінів «медіаграмотність», «медіаграмотність на уроці української літератури». У дослідженні наголошено на незворотному процесі осучаснення освіти під впливом діджиталізації та на потребі розробляти нові методичні аспекти, підходи до організації освітньо-виховного процесу, нетрадиційні типи уроків, форми робіт, дидактичні матеріали тощо. У цьому контексті обґрунтовано методику формування медіаграмотності учнів у 5–6 класах. Так, до основних принципів упровадження медіаосвіти, які сприятимуть успішному результату, віднесено: особистісно орієнтований принцип, принцип емпатії, принцип справедливості, принцип чесності та відкритості, принцип безпечного навчання, принцип самостійності, принцип толерантності тощо. Зосереджено увагу на нетрадиційних уроках з української літератури як актуальному аспекті процесу формування медіанавичок, перелічено їх види (урок-мудрість, урок-віршування, урок-ніжність, урок-плач, урок-молитва, урок-пам'ять, урок-любів тощо). Запропоновано низку авторських вправ для формування медіаграмотності учнів 5–6 класів на уроці української літератури: медіатур, медійно-літературні завдання, створення медіаанкети епохи/поета, медіаграмотний флешмоб тощо. Доведено, що в сучасній освітній сфері для виконання ключових завдань, зокрема формування медіакультурної особистості, актуальними є нетрадиційні уроки, інноваційні види діяльності, вправи з використанням інформаційно-комунікаційних засобів.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаграмотність, медіанавичка, методика формування медіаграмотності, нетрадиційний урок, урок української літератури.

Вступ. Стрімкий розвиток сучасного суспільства вимагає від його учасників мобільності та швидкої адаптації. Молоде покоління, яке зараз формується, знаходиться під впливом інформаційних систем, соціальних мереж, сервісів та інших медіаджерел. Відповідно, сучасний учень не може бути поза медіапростором, та й більшість із них не уявляють себе без гаджетів. Саме тому сьогодні освітня сфера має важливе завдання – сформувати медіаграмотну особистість, здатну до самостійного функціонування та адаптації в сучасному суспільстві. Головним шляхом досягнення цієї мети є впровадження медіаосвіти на всіх етапах розвитку майбутнього соціально активного громадянина. Вважаємо, що важливим є процес становлення та розвитку індивіда в закладі загальної середньої освіти, зокрема у 5–6 класах. Дотримуємось позиції, що впровадження медіаосвіти як необхідного складника сучасного освітнього процесу повинно відбуватись комплексно, в поєднанні з різними галузями знань. Однією з найсприятливіших платформ для цього, на наш погляд, є мовно-літературна. Отже, виникає потреба дослідження особливостей формування медіаграмотності учнів 5–6 класів на уроці української літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження медіаосвіти – це процес, який передбачає низку передумов та систему впорядкованих дій, від яких залежить результат. Треба сказати, що в Україні досліджувати цю сферу почали нещодавно. Змістову характеристику понять «медіаосвіта» та

«медіаграмотність» розглядають у своїх дослідженнях науковці Н. Грицак, Н. Грона, М. Друшляк, Т. Іванова, А. Литвин, О. Мурзіна, І. Огороднійчук, Г. Онкович, Г. Островська, Н. Пономаренко, Н. Приходькіна, О. Семеніхіна, О. Семеног тощо. На противагу країні Європи та Америки вже набули значного досвіду в галузі медіаосвіти. З огляду на це в контексті наукового пошуку актуальними є напрацювання Б. Бахмайера, К. Ворснопа, Д. Гербнера, Ж. Гонне, А. Дорр, Г. Інніс, Е. Катца, Д. Консідайна, Г. Маклюєна, Л. Мастермана, Д. Рашкоффа, К. Тайнера, С. фон Файлітзен, Е. Харта тощо. Студіювання науково-методичних досліджень дає змогу стверджувати, що попри велику кількість тлумачень поняття «медіаграмотність» досі немає єдиного прийнятого. Так, А. Литвин стверджує, що «медіаграмотність – це мета медіаосвіти, а саме вміння працювати з медіаповідомленнями» (Іванов, Волошенюк, 2012). Як сукупність умінь та навичок розуміє також це поняття Н. Приходькіна: «це здатність отримувати, аналізувати, оцінювати, створювати та діяти, використовуючи всі форми спілкування» (Приходькіна, 2020: 40). Близьким для нас є визначення медіаграмотності, яке дає Концепція впровадження медіаосвіти в Україні: «це складова частина медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікаційною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазаписів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують» (Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція), 2016: 8).

Оскільки процес формування медіаграмотності ми досліджуємо на основі вивчення української літератури, то вважаємо доречним дати визначення поняття «медіаграмотність на уроці української літератури». У контексті нашого дослідження розуміємо це поняття як процес розвитку навичок сприйняття медіатекстів, креативних та практичних навичок на матеріалах медіа, розвитку мислення (критичного, інтуїтивного, логічного, абстрактного тощо), створення медіатекстів, ефективної комунікації з однолітками й не тільки.

Глобальні процеси діджиталізації суспільства не обходять стороною освіту, де виникає незворотний процес осучаснення. Поряд із медіаосвітою головним трендом стає цифрова трансформація освітнього процесу. Тепер не можемо уявити жодного уроку без інформаційно-комунікаційних технологій, які розглядаємо як потужний багатофункціональний медіазасіб. Доцільно згадати Г. Онкович, яка вважає, що «медіаосвітні елементи мають увійти до навчальних програм циклу професійно-орієнтованої гуманітарної підготовки у відповідних їм обсягах через інтегровані медіаосвітні курси, розвиватись через професійноорієнтований, медіапедагогічний і медіапсихологічний вектори» (Онкович, 2013: 24).

Розуміємо, що медіаграмотність та медіакомпетентність представників усіх вікових груп набувають державного значення як необхідність для побутування в медіапросторі. Тому важливим завданням залишається створення методики, яка би стала ефективним способом розвитку в школярів здібностей сприймання та аналізу інформації з різних джерел, самостійності в судженнях, критичного мислення, вміння працювати з медіатекстами, навичок творчої діяльності тощо. Оскільки процес формування медіаграмотності учнів ми розглядаємо на сучасному матеріалі вивчення української літератури, вважаємо за потрібне окреслити інноваційні прийоми, методи, вправи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку медіанавичок.

Мета та завдання дослідження – обґрунтувати методичні особливості формування медіаграмотності на уроках української літератури в 5–6 класах. Методологія проведеного дослідження передбачала використання загальнонаукових методів: синтезу, аналізу, порівняння та методів описання.

Результати дослідження. Розвиток медіанавичок у дітей – одна з ключових цілей сучасної освітньої сфери. Так, формування медіаграмотності учнів 5–6 класів – це довготривалий процес, який вимагає ґрунтовного підходу до його організації. Головним аспектом є створення сприятливих умов для впровадження його на кожному уроці з різних навчальних предметів. Тому перед закладом середньої освіти стоїть саме таке завдання.

До обґрунтування принципів, методів та форм навчання медіаграмотності підходимо, безперечно, на основі низки досліджень з питань медіаосвіти в умовах цифровізації вчених-методистів та педагогів (О. Волошенюк, А. Гужій, Р. Гуревич, Г. Дегтярьова, А. Єфіменко, О. Ішутіної, Г. Онкович, Г. Островської, О. Слижук, І. Старагіної, В. Ткаченко, О. Чичинської, О. Шуневич та інших).

Не потребує доказу думка, що становлення особистості як окремої самостійної одиниці, розвиток її вмінь, навичок, медіанавичок відбувається залежно від психолого-педагогічних особливостей кожної дитини. Тому вважаємо за потрібне визначити основні принципи впровадження медіаосвіти у 5–6 класах, які сприятимуть ефективній співпраці вчителя та учнів на уроці української літератури. Серед них: принцип емпатії, принцип справедливості, принцип чесності та відкритості, особистісно орієнтований принцип, принцип безпечного навчання, принцип самостійності, принцип толерантності тощо.

Вибраний вектор міркувань дає змогу стверджувати, що розвиток медіаграмотності п'ятикласників та шестикласників під час сучасного освітньо-виховного процесу відбувається ефективніше завдяки дотриманню вищеперелічених принципів і застосуванню сучасних цифрових засобів та ресурсів, інтерактивних технологій та нетрадиційних підходів, які впливають на емоційний стан його учасників, зумовлюють рівень їх підготовки та передбачають формування певного рівня медіанавичок.

У контексті нашого дослідження вагомим значення набуває думка Г. Островської про те, що «медіаграмотність учителя – запорука медіаграмотності учнів та загального зростання суспільної медіакультури». Учена переконана, що в системі сучасної шкільної практики медіаосвіта має бути наскрізною у викладанні всіх навчальних предметів (розуміння, декодування, застосування) (Ostrovska, Ostrovska, 2021). Розуміємо, що сучасний вчитель – це компетентна у всьому особистість, яка і створює відповідне медіасередовище, в якому формується молода людина. Ключовим аспектом, на який варто звернути увагу та який впливає на результат і сформованість медіаграмотності, є нетрадиційність мислення педагога на початковому етапі підготовки уроку, а саме у виборі типу уроку. Прикметною для нашої розвідки стає позиція М. Віскрівець, яка доводить, що «нестандартний урок максимально стимулює пізнавальну самостійність, творчу активність та ініціативу школярів. До того ж такі уроки більше подобаються дітям, ніж буденні навчальні заняття, насамперед тому, що освітньо-виховний процес тут має багато спільного з ігровою діяльністю дітей». Вчена наголошує, що у виборі типу уроку важливо враховувати вікові особливості учнів, їх бажання і вміння, а також той фактичний матеріал, який вивчатиметься на такому уроці (Віскрівець, 2017). Висловлені міркування є актуальними в контексті визначення нетрадиційних типів уроків для ефективного процесу становлення медіаграмотних особистостей учнів 5–6 класів. Йдеться про те, що під час вивчення художнього тексту доречно застосовувати нестандартний тип уроку залежно від тематики. Так, ми пропонуємо для цієї вікової категорії (молодший підлітковий (10–12 років)) такі уроки: *урок-мудрість, урок-віршування, урок-ніжність, урок-плач, урок-молитва, урок-пам'ять, урок-любов тощо*. Звичайно, можливість проведення таких уроків тісно пов'язана з програмою, за якою працює вчитель-філолог. Так, для закладів загальної середньої освіти наказом МОН № 795 та наказом МОН № 883 затверджено такі програми: модельна навчальна програма з української літератури для 5–6 класів авторів В. Архипова, С. Січкара, С. Шило; модельна навчальна програма з української літератури для 5–6 класів авторів М. Чумарна, Н. Пастушенко; модельна навчальна програма з української літератури для 5–6 класів авторів Т. Яценко, В. Пахаренко, О. Слижук, І. Тригуб, Т. Качак, В. Кизилова, Л. Овдійчук, С. Дячок. Тематичне сприяння нетрадиційним урокам розглянемо на прикладі третьої модельної програми.

Отже, урок-мудрість можна провести у 5 класі під час вивчення теми «Прислів'я та приказки – перлини народної мудрості», а в 6 класі – творчості Григорія Сковороди, його байки «Бджола і Шершень» та байок Леоніда Глібова «Вовк і кіт», «Зозуля і півень» тощо; підготовка уроку-пам'яті для 5 класу буде актуальною під час опрацювання тем: «Народні перекази. «Старі Кодаки й перші запорожці-козари»», «Літописні оповіді. «Повість минулих літ»: «Три брати – Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь»», «Галина Кирпа. «Мій тато став зіркою»», а у 6 класі – «Павло Чубинський. «Ще не вмерла Україна...»» та «Микола Вороний. «Євшан-зілля»»; уроки-віршування доречними будуть для розділів «Україна і я» у 5 класі та «Поетичне бачення світу» в 6 класі; урок-ніжність можна провести для п'ятикласників під час вивчення творчості Павла Тичини, а саме поезій «Хор лісових дзвіночків» та «Гаї шумлять», для шестикласників – під час роботи з поезією «Тиша морська» Лесі Українки тощо (Яценко та ін., 2022).

З-поміж ґрунтовних та цікавих досліджень методики медіаосвіти важливими для нас є рекомендації А. Єфіменко й О. Ішутіної, які виділяють дві групи завдань та вправ із формування медіаграмотності: рецептивно-перцептивні – завдання, які передбачають критичне осмислення, аналіз та висловлення власного судження щодо інформації, яка подається в медійних текстах (учні висловлюють власні думки та почуття про прослуханий, побачений чи прочитаний медіатекст, учаться визначати головну ідею та мету того чи іншого медіатексту); творчі – завдання, що спонукають учнів до створення власних, хоч і найпростіших медіатекстів (сприяють навчанню учнів створювати якісні та оригінальні медіапродукти – колажі, комікси, фото, стінгазети) (Єфіменко, Ішутіна, 2021: 129).

Висловлені міркування є актуальними нині й дають змогу нам увиразнити методику формування медіаграмотності учнів 5–6 класів на уроці української літератури різними інноваційними прийомами та вправами.

Так, до групи рецептивно-перцептивних відносимо такі: медіатур, медіаграмотна виручалочка, медійно-літературні завдання тощо.

Медіатур – це своєрідна онлайн-екскурсія за спеціально продуманим планом, яка відбувається в реальних місцях, несе інформацію про реальні події минулого та сьогодення, сприяє пізнавальній діяльності, посиленню емоційного фону, розвитку уяви та фантазії, критичному та абстрактному

мисленню, вмінню об'єктивно сприймати інформацію та відтворювати її, визначати головне та другорядне, правдиве і вигадане. Наприклад, під час вивчення творчості Тараса Шевченка за допомогою медіазасобів можна створити медіатур містами, в яких перебував поет. При цьому одне з міст має бути зайвим у переліку, а під час роботи школярі повинні визначити це.

Медіаграмотна виручалочка – це дидактична розробка, в якій чітко та лаконічно подається інформація (основні тези, тлумачення ключових понять, правила поведінки, алгоритми дій тощо). В освітній процес вводимо її як допоміжний засіб для ефективного запам'ятовування та зберігання інформації на майбутнє. Так, наприклад, для вивчення біографії письменника можна розробити рекомендації «Як вирізнити реальне/вигадане», «Як висловити свою думку про письменника/подію/твір» тощо, які учні використовуватимуть систематично в освітньо-виховному процесі, повторюватимуть матеріал та опановуватимуть його. Беручи до уваги думку О. Чичинської про те, що в «сьогоднішній молоді більше розвинена короткочасна пам'ять, ніж довгострокова, а основною відмінною рисою нового покоління є «кліпове мислення» (Чичинська, 2019), можемо стверджувати, що використання медіаграмотної скарбнички буде актуальним на всіх етапах уроку української літератури.

Медійно-літературні завдання – низка завдань, запитань, які виступають інструментами формування медіаграмотного учня, а саме його здатності до активного застосування літературних знань, умінь і навичок під час вивчення літературної теми, організаційної, практичної, творчої та рефлексивно-оцінної діяльності.

До творчих завдань відносимо: створення медіаанкети епохи/поета, створення медіаосвітнього коміксу, медіаграмотний флешмоб тощо. Ми переконані, що такі методи/прийоми будуть ефективними в сучасному освітньо-виховному процесі, а саме для формування медіаграмотності учнів 5–6 класів. Поділяємо позицію Л. Найдьонової, яка стверджує: «щоб дитина грамотно споживала медіа, треба поставити її в позицію творця» (Найдьонова, 2015). А творчі завдання в контексті медіаосвіти розуміємо як залучення до медіаторчості, яку вважають вагомим елементом формування медіакультурної особистості українські (О. Вознесенська, Н. Грицак, І. Колеснікова, Л. Найдьонова, М. Сова, Н. Череповська та ін.) та зарубіжні вчені (К. Безелгет, Ж. Гонне, Л. Мастерман, Дж. Педерсен, Е. Харт).

Створення медіаанкети епохи/поета – це творче завдання за шаблоном, яке може мати групову або індивідуальну форми проведення, особливістю його є мотивація учнів до детального опрацювання інформації, аналізу, порівняння суспільних та культурних процесів, виявлення особистісного ставлення до поета/епохи.

Створення медіаосвітнього коміксу – одне з ефективних завдань, яке безпосередньо допомагає учням активізувати навчально-творчий потенціал. Поділяємо позицію Г. Онкович, яка стверджує, що «цей процес можемо розглядати як медіатехнологію, котра несе в собі нові способи пакування смислів та їх доставки» (Онкович, 2016).

Медіаграмотний флешмоб передбачає групове виконання певних завдань (створення медіатекстів для соціальних мереж (Instagram, Tiktok, Facebook) і не тільки), дидактичною метою яких є об'єктивне сприйняття інформації, розвиток медійних та комунікативних умінь, мотивація до пізнання, спілкування та самовираження тощо.

Висновки. Сучасне суспільство потребує медіаграмотної особистості, формування якої є одним із ключових завдань освітньої сфери. Важливо звернути увагу на формування медіаграмотності учнів 5–6 класів на уроці української літератури як сприятливої платформи для розвитку медіанавичок. Вагомим значенням набуває методична діяльність учителя-філолога та його вміння вправно організувати освітньо-виховний процес для якісного засвоєння матеріалу та формування медіакультури учнів. Перспективи подальших досліджень спрямовані на дослідження методики формування медіаграмотності учнів 7–8 класів.

Література

Віскрівець М. Особливості проведення нестандартних уроків при вивченні української мови. *Дидаскал*. 2017. № 17. С. 333–338. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/8809>

Єфіменко А., Ішутіна О. Робота з медіатекстом на уроках мовно-літературної освітньої галузі як метод формування медіаграмотності молодших школярів. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2021. № 1 (14). С. 125–132. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.14.2021.236601> (дата звернення: 05.07.2024).

Іванов В., Волошенюк О. Медіаосвіта та медіа грамотність : підручник ; за науковою редакцією В.В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.

Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. Київ, 2016. 16 с.

Модельна навчальна програма «Українська література. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти / Т.О. Яценко та ін. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/27.11.2023/Ukr.lit.5-6-kl.Yatsenko.ta.in.27.11.2023.pdf>

Найдьорова Л. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2015. 244 с.

Онкович Г., Онкович А. Комікс як медіатекст. *Соціальні комунікації: теорія і практика : наук. журнал. / за наук. і літ. ред. Г.Я. Холод ; наук. ред. О.М. Холод. Київ, 2016. Т. 2. С. 110–114.*

Онкович Г. Медіадидактика вищої школи. *Вища освіта України*. 2013. № 1. С. 23–29.

Островська Г., Островська А. Медіаграмотність педагога: онлайн-інструментарій, шляхи розвитку та впровадження. *Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти: зб. статей / за ред. В. Іванова (гол. ред.) та ін. Київ : Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. 400 с.*

Приходькіна Н. Медіаосвіта учнів у шкільництві англomовних країн : монографія. Київ, Тернопіль : Крок, 2020. 412 с.

Чичинська О. Психологічні особливості представників з покоління. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2019. № 9. С. 135–142. DOI: <https://doi.org/10.31812/psychology.v9i0.3734>

Methodology of formation of students' media literacy 5th–6th grades in the lesson of Ukrainian literature

Hudz Maria

*Postgraduate Student at the department of Ukrainian and foreign studies literature
and methods of their teaching*

*Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine*

The article emphasizes the key task of modern education – the formation of a media-literate student as an individual in the information society. The role of the introduction of media education in all fields of science, in particular, in language and literature, as the main way to its implementation, is emphasized. The lesson of Ukrainian literature is considered as one of the most favorable platforms for the formation of media literacy of students of grades 5–6. A number of scientific and methodological studies by M. Viskrivets, O. Volosheniuk, A. Guzhii, R. Gurevich, G. Degtyareva, A. Yefimenko, O. Ishutina, H. Onkovich, G. Ostrovska, O. Slyzhuk, I. Staraginoi, were analyzed. O. Shunevych, followed by an interpretation of the content of the terms “media literacy”, “media literacy in the lesson of Ukrainian literature”. The study emphasizes the irreversible process of modernization of education under the influence of digitalization and the need to develop new methodological aspects, approaches to the organization of the educational process, non-traditional types of lessons, forms of work, didactic materials, etc. In this context, the method of forming media literacy of students in 5th and 6th grades is substantiated. Thus, the following are the main principles of media education implementation that will contribute to a successful outcome: a person-oriented principle, the principle of empathy, the principle of justice, the principle of honesty and openness, the principle of safe learning, the principle of independence, the principle of tolerance, etc. Attention is focused on non-traditional lessons from Ukrainian literature as a relevant aspect of the media skills formation process, their types are listed (wisdom lesson, poetry lesson, tenderness lesson, crying lesson, prayer lesson, memory lesson, love lesson, etc.). A number of author's exercises are proposed for the formation of media literacy of students of grades 5-6 in the lesson of Ukrainian literature: media tour, media-literary tasks, creation of a media questionnaire of an era/poet, a media-literate flash mob, etc. It has been proven that in the modern educational sphere, for the performance of key tasks, in particular, the formation of a medical and cultural personality, non-traditional lessons, innovative types of activities, exercises using information and communication are relevant.

Keywords: media education, media literacy, media skills, the method of formation of media literacy, unconventional lesson, Ukrainian literature lesson.

References

- Viskrivets, M. (2017). Osoblyvosti provedennia nestandardnykh urokiv pry vyvchenni ukrainskoi movy [Peculiarities of conducting non-standard lessons when studying the Ukrainian language]. *Dydaskal*. 17. 333-338. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/8809> [in Ukrainian]
- Yefimenko, A., & Ishutina, O. (2021). Robota z mediatekstom na urokakh movnoliteraturnoi osvithoi haluzi yak metod formuvannia mediahramotnosti molodshykh shkoliariv [Working with media text in language and literature education classes as a method of forming media literacy of younger schoolchildren]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty*. 1(14). 125–132. DOI : <https://doi.org/10.31865/2414-9292.14.2021.236601> [in Ukrainian]
- Ivanov, V. F., & Volosheniuk, O. V. (2012). Mediaosvita ta mediahramotnist: pidruchnyk. In V. V. Rizun. (Ed.), [Media education and media literacy: a textbook]. Kyiv: *Tsentr vilnoi presy*. 352. [in Ukrainian]
- Kontseptsiiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia). (2016). [Concept of implementation of media education in Ukraine (new edition)]. In-t sots. ta polit. psykholohii NAPN Ukrainy. Kyiv, 16 [in Ukrainian]
- Modelna navchalna prohrama "Ukrainska literatura. 5–6 klasy" dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Model curriculum "Ukrainian literature. 5-6 grades" for institutions of general secondary education] / T. O. Iatsenko, V. I. Pakharenko, O. A. Slyzhuk, I. A. Tryhub, T. B. Kachak, V. V. Kyzlyova, L. M. Ovdichuk, S. O. Diachok, V. M. Makarenko. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/27.11.2023/Ukr.lit.5-6-kl.Yatsenko.ta.in.27.11.2023.pdf> [in Ukrainian]
- Naidonova, L. A. (2015). Mediapsykholohiia: osnovy refleksyvnoho pidkhodu: pidruchnyk. [Media psychology: the basics of a reflexive approach: a textbook]. Kirovohrad : Imeks-LTD. 244. [in Ukrainian]
- Onkovych, H., & Onkovych, A. (2016). Komiks yak mediatekst [Comics as a media text]. *Sotsialni komunikatsii: teoriia i praktyka : nauk. zhurnal. Za nauk. i lit. red. H. Ia. Kholod; nauk. red. O. M. Kholod*. Kyiv.. 2. 110 – 114. [in Ukrainian]
- Onkovych, H. (2013). Mediadydaktyka vyshchoi shkoly [Media didactics of the higher school]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. 1. 23–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_1_6 [in Ukrainian]
- Ostrovskaya, H., & Ostrovskaya, A. (2021). Mediahramotnist pedahoha: onlaininstrumentarii, shliakhy rozvytku ta vprovadzhennia [Media literacy of the teacher: online toolkit, ways of development and implementation]. Infomediina hramotnist – nevidiemna skladova navchalnoho protsesu zakladu vyshchoi osvity: zb. statei. Za red. V. Ivanova (hol. red.) [ta in.]. Kyiv : *Akademiia ukrainskoi presy, IREX, Tsentr Vilnoi presy*. 400. [in Ukrainian]
- Prykhodkina, N. (2020). Mediaosvita uchniv u shkilnytstvi anhlo-movnykh krain: monohrafiia [Media education of students in schools in English-speaking countries: monograph]. Kyiv, *Ternopil : Krok*,. 412. [in Ukrainian]
- Chychynska, O. V. (2019). Psykholohichni osoblyvosti predstavnykiv z pokolinnia. [Psychological features of representatives of generation z]. Aktualni problemy psykholohii v zakladakh osvity, 9, 135–142. DOI: <https://doi.org/10.31812/psychology.v9i0.3734> . [in Ukrainian].

Accepted: September 12, 2024